

Список використаних джерел

1. Аверін М. Метод самоорганізації особистості та його соціально педагогічні перспективи / М. Аверін // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник / за ред. Н. Софій, І. Єрмакова. – К. : Контекст, 2000. – 336 с.
2. Аверін М. Концепція самоорганізації розвитку особистості учня у навчально-виховному процесі / М. Аверін, Т. Аверін, Ю. Болотін та ін. // Рідна школа. – 1993. – № 8. – С. 53.
3. Новаченко Т. Формування педагогічної самоорганізації студентів педагогічних училищ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. Новаченко ; Одеський Південноукраїнський державний пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2004. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2010р.

УДК 37.017.92 (477)

О.І. Шрамко, О.О. Шрамко
к. філос. н., доцент; студент,
Криворізький ДПУ

ДУХОВНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Стаття присвячена актуальній проблемі духовного відродження України, обґрунтовуються субстанційні та структурно-функціональні характеристики духовності як визначального чинника національного виховання.

Ключові слова: духовність, національне виховання.

Статья посвящена актуальной проблеме духовного возрождения Украины, обосновываются субстанциональные и структурно-функциональные характеристики духовности как определяющего фактора национального воспитания.

Ключевые слова: духовность, национальное воспитание.

The paper is devoted to the actual problems of a spiritual renaissance of Ukraine, justified a substantiations, structural and functional characteristics of a spirituality as the determining factor of the national education.

Key words: spirituality, national education.

Постановка проблеми. Проблема духовного оновлення українського суспільства є невідкладною й актуальною проблемою сьогодення. Особливо важливою постає вона у світлі нескінченного процесу реформування вітчизняної школи, адже будь-які зміни змісту й форм навчання потребують незмінної, усталеної ціннісної основи, яка полягає у формуванні морально-світоглядної культури та національної свідомості підрастаючого покоління. Жодні реформи в освіті не повинні відбуватися без врахування завдань національного виховання.

В епоху сучасної постмодернізації життєвого світу людини й нації на перший план виходить проблема бездуховності, яка пов'язується з ціннісною дезорієнтацією, дегуманізацією людини і суспільства, з моральним та релігійним хаосом. Криза духовності ототожнюється сьогодні не лише з окремими формами культурної реальності, а й з глобальною кризою культури як іманентної форми людського буття. Зрозуміло, що проблема національного виховання не може бути вирішена без осмислення його духовних засад, розгляд яких передбачає звернення до такого фундаментального поняття сучасного соціокультурного дискурсу, як духовність.

Аналіз досліджень та публікацій. Багатобарвна поліфонія підходів до осмислення проблеми духовності як сучасної ціннісно-гуманістичної культурної парадигми на терені вітчизняної наукової думки представлена дослідженнями С. Пролеєва (онтологічне обґрунтування філософсько-категоріального статусу поняття “духовність” та форм існування духовності), В. Іванова, Г. Горак, С. Кримського, В. Табачковського (історико-філософські, соціокультурні, морально-світоглядні ідентифікації духовності), В. Возняка, В. Малахова, Н. Хамітова (екзистенційні розвідки смислового поля духовності), І. Степаненко (спроба експлікації та концептуалізації інтерсуб’єктивного виміру духовності на постметафізичних засадах), О. Зеліченко, О. Киричук, Ж. Юзвак (аксіологічний та психолого-педагогічний аналіз духовності), Н. Караульної (соціокультурні та структурно-функціональні репрезентації духовності) та іншими.

Про підвищену увагу вітчизняних науковців до феномену духовності свідчить ціла низка науково-практичних конференцій і теоретичних семінарів, що за останні 15 років відбулися в провідних вузах Києва, Львова, Одеси, Кривого Рогу, Житомира та інших міст України, а також започаткованих періодичних наукових видань, як то “Актуальні проблеми духовності” (Кривий Ріг), “Духовність українства” (Житомир) тощо.

Між тим, аналіз представлених теоретичних побудов дозволяє говорити не лише про суттєві досягнення у вітчизняному осмисленні проблеми духовності, в намаганні охопити різні її грані, але й про певні пробіли, що стосуються деяких важливих її аспектів. Серед останніх – осмислення духовності в контексті націотворчого руху, важливою складовою якого завжди було й залишається національне виховання.

У зв’язку з цим метою даної статті стало обґрунтування субстанційних та структурно-функціональних характеристик духовності як визначального чинника національного виховання.

Виклад основного матеріалу. Націотворчий рух з необхідністю постає перед проблемою національного виховання і ставить перед собою завдання формування національної свідомості та самосвідомості, що безпосередньо торкається перебудови сфери духу і переосмислення культурних цінностей.

Процеси духовного оновлення завжди пов’язані з напруженим пошуком глибинних духовних засад людського буття. У наш час цей пошук концентрується у глобальній, перпорядній проблемі сучасності – проблемі духовності. Саме ця проблема виходить на перший план національного відродження як проблема морально-гуманістичного ядра культури, завдяки якому культуру називають сьогодні рятівницею людства, чинником, що визначає прогрес цивілізації та її долю.

Проблема духовності як “специфічно людської здатності до самовизначення, самотворчості”, як “надутилітарно ціннісного змісту і спрямованості людської життєдіяльності” (І.В. Степаненко) постає сьогодні

невідкладним завданням виховання духовно зрілої, самодостатньої особистості. Якщо ж розглядати духовність в контексті програми націотворення, то вона може бути визначена як історично сформований, смислоутворюючий, ціннісно-інтенціональний екзистенціал, що забезпечує і спрямовує процес самовідродження, саморозвитку, самореалізації та самозбереження нації в умовах як зовнішньої, так і внутрішньої детермінації соціокультурної динаміки.

Отже, виховання духовності – невідкладне завдання національної розбудови, важливість якого для сьогоденної України важко переоцінити, адже найсуттєвіші складові поняття духовності – це ті характеристики особистості, які є ознаками справжньої вихованості, – справедливість та віра, честь та гідність, відповідальність, духовне єднання, патріотизм, жертовність в ім'я Батьківщини, відновлення втрачених національних та державницьких святинь, відданість роду та заповітам пращурів, національна самоідентифікація особистості (належність до українства), толерантність, милосердя, самоповага та повага до іншого.

Ряд цей, безумовно, не може бути обмеженим, недоцільним є й саме завдання повної констатації складових духовності як феномену багатоаспектного, відкритого й принципово невичерпного. Мова йде, передусім, про комплексність підходу до формування певних принципів, а можливо й законів, дотримання яких дозволило б назвати українську націю і українську людину духовно зрілими суб'єктами культурно-історичного процесу, здатними до повноцінного життя, до активної реалізації свого творчого потенціалу, багатого, а головне, унікального досвіду.

Формування цих принципів і законів повинне стати головною метою національного виховання як унікального комплексу “плекання вольових розмаїтих якостей, що забезпечують існування, діяльність і поступ нації у суцвітті світової цивілізації” [1, с.21]. Проте ідея ця не нова, що підтверджується зверненням до вітчизняних історико-філософських та культурологічних експлікацій націотворчих аспектів духовності, де проблема національного виховання розглядається через низку константних понять національного духу, національної свідомості й самосвідомості, національної ідеї та національної культури.

Проблему нації й національного (у тому числі й національного виховання) у вітчизняному гуманітарному просторі вперше яскраво висвітлила романтична хвиля осмислення дійсності, яка гостро поставила питання, що стосуються національного духу і національної самосвідомості, національної самоідентифікації особистості і культурної самоідентифікації нації. Виникнення цих питань започатковує в Україні традицію розробки національної ідеї як форми усвідомлення своєї причетності до національної спільноти і усвідомлення власної нації як суб'єкта всесвітньо-історичного процесу розвитку культури. Осмислення національної ідеї стає сферою реалізації потреби пізнання духу народу, сферою усвідомлення найвищих духовних по-

треб української людини і української нації, духовним джерелом самовідродження нації і впливовим чинником національного виховання.

Вже видатні діячі Кирило-Мефодіївського товариства спрямували проблематику духовності в русло роздумів над відродженням національної самосвідомості, над створенням культурного образу України, над усвідомленням національної специфіки українського народу, його національного духу. Так, М. Костомаров, який вимальовує свій погляд на Україну і її місце в світі через ствердження самості українського народу, неповторності рис, що визначають його характер і мову, зазначав, що ґрунтом дослідження української історії та культури має стати пізнання першоджерел культурно-історичного розвитку нації – її “народного духу”, що визначає неповторне національне обличчя.

Усе своє життя присвятив ідеї України і проблемі формування національної самосвідомості українського народу П. Куліш, який в своїй концепції національної культури підкреслював провідну роль культурної діяльності у пробудженні вічних культурних цінностей і традицій, які формують душу народу, прагнення пізнати “дух народу” і пробудити його до самостійного й вільного життя.

Пробудженню національної свідомості, ідеї духовного переображення України присвятив більшу частину свого творчого наробітку і Т. Шевченко, якого й сьогодні називають духовним апостолом українського народу. У створеному ним образі України, що ввібрав у себе світ унікального буття людської особистості, дух українського народу розкривається на екзистенційному, неповторно-самобутньому рівні культурного й національного самотворення.

Духовну спорідненість з кириломефодіївцями виявив в осмисленні шляхів націотворчого розвитку України і найвизначніший представник так званого “громадівського” руху – М. Драгоманов, який висуває концепцію національного самопізнання й національної самосвідомості. На його думку, без усвідомлення свого місця в системі загальнокультурних, міжнаціональних відносин жодна нація не здатна ствердити своє право на інтерсуб’єктивний розвиток.

Звернення до проблеми національної самосвідомості характерне і для представників “Молодої України”. У творчості її лідера, видатного українського письменника І. Франка духовні аспекти націотворення та національного виховання знайшли своє концентроване вираження. Основним лейтмотивом його культурно- й націотворчої діяльності стали думки про перетворення українського етносу на націю, а кожної української людини на її самостійний компонент. За І.Франком, залучення до нації як органічної складової культурно-історичного процесу є обов’язковою передумовою становлення людської особистості.

До проблеми духовності з позицій “української національної ідеї” звертається М. Грушевський, його роздуми над “всіма усвідомленими еле-

ментами нашого громадянства” найтісніше пов’язують практичні кроки на ниві національного державотворення з питаннями духовного становлення нації, вихованням національної свідомості. Розроблена Грушевським концепція культурно-історичного поступу, суб’єктом якого є народ, вказує на фундаментальні засади формування “самопочуття нації” – це національне самопізнання й самовизначення: “Як для людини, для її доцільної, планової роботи треба перед усім “знайти себе”, в’яснити свої відносини до життя й його завдань, до тих умов, які його оточують, так і для народу, який вступає на новий шлях, перше діло, – вважає Грушевський, – “випростуватись” <...> щоб знайти “свою долю і свій шлях широкий” в сучасних обставинах”. А для цього, – продовжує Грушевський, – “ми мусимо “пізнати себе”, і пізнавши раз, держатись твердо тої лінії, яку вказує нам се пізнання...” [2, С. 51-52].

Придушення процесу українізації, що розвернувся у 20-ті роки, перетворення його на “розстріляне відродження” призупиняє розвиток націотворчих аспектів проблеми духовності в тогочасній Україні, але він продовжується в дослідженнях діячів української діаспори.

Серед цих досліджень найпильнішої уваги заслуговують теорія інтегрального націоналізму і концепція волі до рідної культури Д. Донцова, розробка категорії “нація” та концепція духовних засад творення української держави В. Липинського, осмислення культури в філософській концепції українознавства Д. Чижевського і багато інших значних доробків представників української діаспори.

Привертає увагу і робота Б. Романенчука “Що творить націю”, у якій розглядається проблема основних чинників націотворення. Звертаючись до історії проблеми, Романенчук простежує різні її аспекти, зупиняючись на осмисленні ролі, яку відіграють у процесі становлення нації культура, дух, мова, почування та воля, свідомість, підсвідомі мотиви тощо. Цікаво, що чи не найбільше при цьому автора хвилює такий чинник націотворення, як культура. Починаючи від однієї з найперших теорій походження нації – теорії Й. Гердера, Романенчук наголошує на думці Гердера про те, що вираженням внутрішньої свідомості народу є культура і лише завдяки культурі “кожна національна одиниця визнає себе інтегральною частиною суспільно-національної цілості. Посідання такої спільної культури, – підкреслює автор, – Гердер називав національністю – фольк-народом” [3, с. 767]. До “культурників” відносить Романенчук і Гегеля, який проголосив, що “без культури нема нації, як і нації – без культури. Культурне життя нації є атмосферою, в якій пробуджується дух нації і вище розвивається культура, яка є серцем національного організму” [3, с. 770].

Висновки. Як бачимо, навіть поверхневе заглиблення в історію осмислення проблем національного виховання дозволяє говорити про його духовні засади, що концентруються в смисловому полі духовності. Саме духовність уособлює національну визначеність певної людської спільноти,

а проблема “духовність – нація” з необхідністю вбирає в себе всі наріжні вісі національного виховання – виховання національного духу, усвідомлення національної ідеї, залучення до національних традицій, святинь та цінностей, формування національної свідомості та самосвідомості. Перелік цих, зрозуміло, неповний і може бути розширений. Безперечним, однак, залишається те, що всі перераховані складові означеної проблеми є найважливішими, сутнісними завданнями національного виховання, які повинні вирішуватися на засадах духовного оновлення української людини і української нації.

Список використаної літератури:

1. Бадяк В. Національне виховання: актуальність та проблеми / В. Бадяк // Вісник Львівської академії мистецтв. – Вип. 9. – Львів, 1998. – С. 10 – 21.
2. Грушевський М. На порозі Нової України: Гадки і мрії: [монографія] / Михайло Грушевський. – К.: Наукова думка, 1991. – 128 с.
3. Романенчук Б. Що творить націю / Б. Романенчук // Хроніка - 2000: Український культурологічний альманах. – Київ: Центр практичної філософії, 2000. – Вип. 39-40. – С. 760-795.

Стаття надійшла до редакції 09.06.2010р.

УДК 37. 034

В.А. Яковлєва, О.Б. Мокрий
к. пед. н., доцент; викладач,
Криворізький ДПУ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФІЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

В статті обґрунтована актуальність проблеми допрофільної та профільної підготовки учасників загальноосвітніх шкіл-інтернатів; проведено аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розпочато розгляд даної проблеми і на які спирається автор; визначені основні завдання профільного навчання і важливі напрями забезпечення високої якості підготовки майбутніх учителів трудового навчання; розглянуті інноваційні підходи у підготовці майбутніх спеціалістів технологій до профільного навчання учнів сучасних загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Ключевые слова: допрофільная, профільная підготовка, новітні технології.

У статті обґрунтована актуальність проблеми допрофільної та профільної підготовки учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів; проведено аналіз останніх досліджень і публікацій, де розпочато розгляд даної проблеми і на які спирається автор; визначені основні завдання профільного навчання і важливі напрями забезпечення високої якості підготовки майбутніх учителів трудового навчання; розглянуті інноваційні підходи у підготовці майбутніх спеціалістів технологій до профільного навчання учнів сучасних загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Ключові слова: допрофільна, профільна підготовка, новітні технології.

In article the urgency of a problem profile preparation of learning comprehensive schools of boarding schools is proved; the analysis of last researches and publications in which consideration problems is started and on which the author leans (bases) is lead (carried out); the primary goals of profile training and the important directions of high quality maintenance of preparation of the future teachers of labour training are determined; innovative approaches in preparation of the future experts of technologies for profile training learning modern comprehensive schools of boarding schools are considered

Key words: profile preparation, new technologies.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміни, які відбуваються у соціально-політичному та соціально-економічному житті нашої